

Mari Välimäki

KOPIOITUVA MAALAUUS ELI MAALAUUSMEEMI

Kuvataiteen koulutusohjelma

2020

KOPIOITUVA MAALAUUS ELI MAALAUUSMEEMI

Välimäki, Mari
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma
Toukokuu 2020
Sivumäärä: 23

Asiasanat: maalaustaide, meemi, jäljennökset

Tässä opinnäytetyössä käsittelen kopioituvaa maalausta ja millaisista osista se rakentuu meemiteorian pohjalta. Tuon esiin millainen maalaus on meemi, mitkä sisällölliset ja taidolliset ratkaisut auttavat kuvien keskeisessä kilpailussa sekä mikä edistää niiden säilyvyyttä kulttuurissamme. Koitan hahmottaa, onko taiteilijalla mahdollisuuksia rakentaa teoksensa tietoisesti kopioimista kannustavaksi teoreettisen ja käytännön tarkastelun kautta.

COPYING PAINTING, I.E. A PAINTING MEME

Välimäki, Mari

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in fine arts

May 2020

Number of pages: 23

Keywords: painting, meme, replicas

In this thesis, I deal with copy-able painting and what kind of parts it is built based on meme theory. I highlight what kind of painting is a meme, what content and artful solutions help in the key competition of images, and what contributes to their shelf life in our culture. I try to perceive whether an artist has opportunities to consciously construct copying his work as encouraging through theoretical and practical examination.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TIETOPERUSTA.....	7
2.1	Mikä on meemi	7
2.1.1	Meemifenotyyppi ja -kuljetin.....	8
2.1.2	Internet-meemi	8
2.2	Pohdinnan tausta	9
3	MEEMIN TEKIJÄT	11
3.1	Sisältö.....	11
3.1.1	Juoni	11
3.1.2	Luonteet	12
3.1.3	Ajatus	13
3.2	Tekninen taito	14
3.2.1	Tyyli	14
3.2.2	Säännöt	15
3.3	Yleisökohtaaminen	16
4	MAALAUUS MEEMINÄ	18
4.1	Maalaus uudelleen toistettuna.....	18
4.2	Maalaus Internet-meeminä.....	19
5	YHTEENVETO	21
	LÄHTEET.....	23

1 JOHDANTO

Puhe matkimisesta kantaa mukanaan negatiivista mielikuvaa. Se koetaan epärehellisenä toimena, jossa hyödytään toisten mielentuotoksista. Silti matkiminen, eli kopioiminen on jokaisen ihmisen ensisijainen tapa oppia uutta, jota myös hyödynnetään laajasti osana koulutusta. Kuvataiteen tekniikan opiskelu perinteisesti jopa tukeutuu mestareiden teosten tarkkaan jäljentämiseen, ja ammattiin valmistuneet yhä harjoittavat asetelma- ja maisemamaalausta ylläpitääkseen teknistä taitoaan. Maalaus onkin lähtökohtaisesti aina jäljennös. Jäljennös siitä mitä näemme, tunnemme, tai ajattelemme. Se jäljittelee visuaalisuudessaan joskus näkemäämme ilmiötä, mahdollisesti vaikuttavaa renessanssimaalausta tai aamutaivaan värejä, ja joskus havainnoimaamme ääntä, liikettä ja tunnetta. Maalaus on kopio keräämistämme meemeistä, värien ja ääriivojen avustamana. Se mitä siirrämme ulos, on kuitenkin ensin siirtynyt sisään ulkopuolelta. Esimerkiksi sana maalaus kantaa mukanaan ohjetta visuaalisesta ärsykkeestä, johon yksilöt perustavat oman ideansa siitä, mitä he odottavat näkevänsä käydessään taidegalleriassa, tai kuullessaan jonkun olevan taiteellinen. Näitä mielikuvia ohjaavat asiat, mitä havainnoimme ympäristössämme osana opetusta ja mediaa. Ne tarttuvat kiinni havainnoijiinsa ja siirtyvät eteenpäin kopioituina osaksi uusia taideteoksia, koska jokin niissä herättää ihmisten matkimishalua. Mielihyvä, muistettavuus, tai sosiaalinen hyväksyntä saattavat olla omiaan ohjaamaan tiettyjen piirteiden kopioitumista maalauksesta toiseen. Toisinaan käy kuitenkin niin, että kopioituvaksi päätyy näiden piirteiden sijasta koko maalaus itse.

COVID-19-viruksen aiheuttama epidemia toi mukanaan @tussenkunstenquarantine-tililtä lähteneen Instagram-ilmiön, joka innosti ihmisiä matkimaan maailmanhistorian tunnettuja taideteoksia kotitekoisesti (Mankkinen 2020). Tämä viihteen nimissä levinnyt kampanja onnistui osoittamaan lukuisten ihmisten parodiakuvien myötä huomiota ja arvostusta taideteoksille, jotka ilman toistettavuutta vaipuisivat kulttuurissamme unohduksiin. Niiden hyödyntäminen niin viiheessä, kuin uudessa taiteessa tarkkoina viittauksina pitää alkuperäistä teosta ihmisten mielissä ja jopa nostaa sen arvostusta.

Taiteen runsas jäljentäminen ei pelätysti ole vähentänyt alkuperäisen arvoa, vaan sen sijaan nostanut niiden suosiota ja kannustanut ihmisiä hakeutumaan alkuperäisten kappaleiden äärelle gallerioihin (Farago 2014). Tässä valossa taiteilijoiden tulisikin toivoa töidensä päätymistä osaksi kopioimiskoneistoja, ja jopa suunnitella teoksensa tähän tarkoitukseen parhaiten omaksuttavaksi.

Ajatus taideteoksen antamisesta vapaaseen kopiointiin ja tekijänoikeuksistaan luopumisesta ei varmasti muodostu taiteilijoiden kannattamaksi toimeksi. Silti kyse ei niinkään ole omasta päätöksestämme. Laki voi pyrkiä suojelemaan teosoikeuksiamme, mutta loppujen lopuksi me emme voi omistaa omia teoksiamme, varjella niitä huonolta vaikutukselta, emmekä piilottaa niitä loputtomasti maailmalta. Luotu teos levittää itseään itseensä rakentuneen kilpailukyvyn avulla ja kopioituu, jos sen vaikutus on kilpailijoidensa joukossa riittävä. Taiteilija toimii teoksensa vanhempana, ohjaamassa, auttamassa ja varjelemassa. Jos haluamme tuotoksemme menestyvän, emme saa katkaista siltä siipiä. Teokselle on annettava mahdollisuus tulla kopioituksi valokuviin, taideteoksiin ja digitaaliseen mediaan. Se on tuotava ihmisten eteen koeteltavaksi. Ja sen pärjäämistä vahvistetaan vahvoilla meemeillä.

2 TIETOPERUSTA

2.1 Mikä on meemi

Jäljittelyn voisi sanoa olevan osa ihmisen perusluontoa, jonka innokas harjoittaminen erottaa meidät muista eläimistä (Aristoteles 2000, 2). Jo lapsesta pitäen, ryhdymme kopioimaan sosiaalisen piirimme käyttäytymismalleja ilman, että niitä tarvitsisi tietoisesti opettaa. Tämä sama innokkuus jäljitellä havainnoimaamme ympäristöä säilyy vahvana läpi ihmisiän. Suurin osa ihmisen toimista ja ajatuksista on jäljittelyn keinoin hankittua jo sillä perusteella, että ajatuksien ja kommunikation välineenä käyttämämme kieli on murteineen omaksuttu jäljittelemällä. Kielen lisäksi omaksumme muita kulttuurillisia sääntöjä itsenäisen tai opetetun kopioimisen myötä, joiden eteenpäin siirtämiseen omassa lähipiirissä osallistumme. Nämä säännöt, jotka ohjaavat tapojen ja tuotteiden jäljentämisprosessia kulttuurissamme ovat meemejä.

Meemi-termi syntyi eläintieteilijä Richard Dawkinsin esittämänä kirjassaan ”Geenin itsekkyyttä”, uuden geenien rinnalla kilpailevana kulttuurillisen kopioitujan nimityksenä (Blackmore & Saarinen 2000, 27). Sana johtautuu kreikan mimesis sanasta, joka merkitsee jäljittelyä. Meemiteoria perustaa itsensä evoluution sääntöihin, jossa kopioituja on mikä tahansa, josta tehdään kopioita ja joka samalla ylläpitää muunteluun, valintaan ja säilymiseen perustuvaa evoluutiota tuottavaa algoritmia. Meemien ymmärtäminen lähtee genetiikan pohjalta, jossa geenit ovat DNA:n molekyyliin koodattuja ohjeita, niin ovat meemit koodattuja ohjeita aivoissamme ja artefakteissa. (Blackmore 2000, 27-43.) Geenin määrittellessä ne perustat jolle eliö rakentuu, samoin meemi ohjaa ihmisten toimintaa kopioitavan kohteen määräysten mukaan. Nämä ohjeet määrittävät käytettävät sanat, tarvittuun äänenpainon ja niiden yhteyteen liitettävät eleet. Tai ne ohjaavat asettamaan auringon piirustuksen nurkkaan, horisontin viivaksi paperin keskelle ja kuvaa tähdittämään horisonttiviivalle piirrettäväksi hevosen. Kaikki tämä tapahtuu jäljittelyyn pyrkivän ohjeistuksen mukaan. Meitä ympäröivä kulttuuri on meemiteorian pohjalta nähtävissä näiden kilpailevien kopioitujien evoluution tuotoksena, jossa vahvempi meemi lopulta syrjäyttää toisen ja siirtyy laajemmin kopioitavaksi, ja sen myötä myös yleisesti oikeana koetuksi toimintaohjeeksi.

2.1.1 Meemifenotyyppi ja -kuljetin

Meemin tarkoittaessa aivoihimme koodattuja kopioituvia ohjeita, on niiden pohjalta muodostunut toiminta tai artefakti meemin fenotyyppi. Toisinaan tämä fenotyyppi varastoi ja siirtää eteenpäin sen synnyttänyttä meemiä, jolloin se voidaan nähdä meemikuljettimena. Kuljetin on mikä tahansa asia, joka tarjoaa meemien joukolle asuinsijan ja vuorovaikutusmahdollisuuden (Blackmore 2000,103). Jokainen ihminen on meemikuljetin, mutta niin on myös jokainen valmistettu hyödyke, työkalu ja taideteos.

Kuvataiteen näkökulmasta taiteilija on vuorovaikuttaja, joka kantaa aivoissaan meemejä, joiden pohjalta hän muodostaa taideteoksen. Nämä meemit ohjaavat varsinkin tekniikan, sisällön ja tyylin valinnassa. Yhden teoksen syntyyn vaikuttaa lukematon määrä erilaisia meemejä, joita taiteilija on poiminut aivoihinsa elämänsä aikana. Päätös tehdä paikallisuonnosta maalaus, joka noudattaa perspektiivioppia ja hyödyntää *Alla prima* -maalaustapaa, on yhden henkilön kohdalla kilpailun voittaneiden meemien tuotos ja sitä myöten niiden yritys siirtää itseään eteenpäin. Levitettävä meemi on mahdollisesti kertomus tapahtuneesta, todistus uskosta, tai poliittinen kannanotto. Tai se voi olla oppi vaikuttavasta perspektiivistä ja sommitelmasta. Valmis maalaus toimii sittemmin meemikuljettimena ollessaan vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. Ihmiset omaksuvat teoksesta itseään miellyttävät elementit käyttöönsä ja siten tietyt sisällöt, tyylit ja tekniikat kopioituvat ja edesauttavat säilymistään.

2.1.2 Internet-meemi

Meemiä käsitellessä on myös syytä tuoda esiin internet-meemin merkitys, joka on kaapannut meemi-termin käyttöönsä kansankielessä. Kysymykseen, ”Mikä on internet-meemi?” löytyy lukemattomia esimerkin kautta vastausta kiertävää ja vääristävää selitystä, jotka lopulta jättävät termin arvoitukselliseksi (Bristow 2019,17). Onkin helppoa selittää mikä ei ole meemi, kuin koittaa kattaa sanallisen selityksen alle sen monet ilmenemismuodot. Usealle sana ”meemi” tuo mieleen viruksen lailla leviävät, hämmentävät kuvat, joihin usein on liitetty tekstiä; ja joiden pyrkimys on naurattaa, kannustaa, tai informoida (Pettman 2019,28). Yleisesti ottaen internet-meemin oppii tunnistamaan, kun ihminen osallistuu tarpeeksi internetyhteisöjen toimintaan ja ryhtyy

jäljittelemään näkemäänsä. Tässä suhteessa Internet-meemi on kulttuurillisen kopioitajan kaltainen. Se omaksutaan osana internet-kulttuuria ihmisten väliseksi kommunikoinniksi. Sen sijaan, toisin kuin meemi, internet-meemistä puhuttaessa ei viitata kommunikointia sääteleviin ohjeisiin, vaan itse tuotantoon, jota kopioidaan, muokataan ja siirretään eteenpäin.

2.2 Pohdinnan tausta

Nyt tiedämme, että taideteos on vähintään taiteilijan sisällään kantamien meemien fenotyyppi, mutta toisinaan taideteos kokonaisuudessaan onnistuu pääsemään jäljittelyn kohteeksi. Tällöin taideteos synnyttää uuden meemien ryhmäksi muodostuneen ohjeen, joka jäljittelee taiteilijan luomaa fenotyyppiä. Tällöin oman näkemykseni mukaan taideteoksesta tulee meemi. Mutta kuinka taiteilija voi vaikuttaa memeettiseen valintaan ja lisätä teoksensa todennäköisyyksiä päästä uuden meemin synnyttäjäksi. Toisin sanoen, onko taiteilijan mahdollista työnsä visuaalisuuden ja esitystavan suunnittelussa pyrkiä teoksensa sellaiseen runsaaseen jäljittelyyn, jota Leonardo Da Vincin Mona Lisa tai Edvard Munchin Huuto ovat saaneet osakseen? Vaikkakaan meemiä ei voi synnyttää väkisin, on niiden selviytymisen avittaminen kulttuuriympäristöön tarkastelemalla mahdollista.

Voidakseni tarkemmin pohtia, millaisiin piirteisiin ja kikkoihin menestysshakuisen taiteen sietää turvautua, on lähdeittävä tarkastelemaan, millaisista osista menestyksen voidaan katsoa muodostuvan. Tätä varten hyödynsin Aristoteleen tragedian tekijöiden jaottelun periaatetta yhdessä kuvan lukemisen vaiheiden kanssa. Molemmat korostavat sisällön lukemisen merkitystä. Aristoteles jakaa sisällölliset, eli mitä teos jäljittelee, kolmeen tekijään: Juoneen, luonteeseen ja ajatukseen, joista juoni on työn perusasia, jota seuraa luonteenkuvaus. Tämän saman jaottelun Aristoteles katsoo toimivan myös kuvataiteessa ja kun katsoo kuvan lukemisen lähtevän aina liikkeelle sen hahmottamisesta, mitä teoksessa nähdään, sisältö on selvästi myös meemin synnyttämisessä työn sielu. Sisällön jälkeen seuraavaksi menestystä määrittäväksi tekijäksi katson teknisen taidon. Tässä yhdistyvät teoksen tyyli ja taidehistoriallisten sääntöjen noudattaminen. Kuvan tulkinnassa näiden asioiden arviointi on pitkälti taiteen arvottamista hyväksi tai huonoksi ja siksi sillä on meemien kannalta väliä. (Aristoteles 2000, 5-6; Väisänen &

Peretto 2017, 10, 138-139.) Se mitä olemme tottuneet pitämään hyvänä taiteena, levittää meemejään paremmin kuin huono. Tekninen taito toimii yhtä lailla suodattimena, joka auttaa saman sisällön kesken käytävässä kilpailussa paremmin toteutettuja menestymään. Kolmanneksi tarkasteltavaksi aiheeksi otin yleisökontaktin, sillä informaatioyhteiskunnassa menestys syntyy näkyvyydestä ja ilman levityskoneistoa täydelliskään meemi ei pääse levittäytymään.

Visuaalisten taiteidenala on laaja ja näiden kolmen kategorian yhteispelin säännöt muuttuvat eri tekniikoiden vaatimusten mukaan. Maalaukseen erikoistuneena taiteilijana keskityn tarkastelemaan pääasiallisesti, miten nämä kohdat toimivat maalaustaiteen kentällä. Maalaustaiteen käsitteleminen on sopivaa myös sen laajan suosion, sekä siihen kohdistuvan valtavan kilpailupaineen vuoksi.

3 MEEMIN TEKIJÄT

3.1 Sisältö

Imitaatiotarpeen sitkeä istuminen ajatuksissamme ajaa ihmiset etsimään vastausta ensiksi sille, mitä heidän katsomansa kuva jäljittelee. Olemme omaksuneet meemin kuvan esittävydestä niin voimakkaasti, että edelleen esimerkiksi abstraktia taidetta kohtaan osoitetaan vähättelevää asennetta. Riippumatta henkilökohtaisista, omaksutuista ja opetetuista meemeistämme, imitaatioon pohjaava maalaustaide on massojen suosi-
maa, eli meemien kilpailussa kärkisijaa hallitsevaa maalaustaidetta (Seppä 2012, 28). Pelkkä esittävyys ei silti alkuunkaan riitä maalausta jämähtämään katsojien muistiin ja näin edistämään uudelleen toistettavuuttaan. Vaan sen on vaikutettava katsoja oikealla juonella, luonteella ja ajatuksella.

3.1.1 Juoni

Juoni on se, mikä perusteella määrittämme jonkun kuvan olevan muotokuva ja toisen maisemamaalaus. Se on maalauksen keskeinen sisältö, joka muodostuu maalauksen esittämistä eriteltävistä hahmoista ja näiden välisestä tapahtumasta. Lähtiessämme lukemaan maalausta, pyrimme ensimmäiseksi hahmottamaan, mitä siihen on maalattu. Tämä tulkinta määrittelee vahvasti, olemmeko ylipäättään kiinnostuneista näkemästämme ja mitä lisäkysymyksiä koemme tarpeelliseksi esittää. Päätös siitä, millaisia kohteita maalaus esittää, vaikuttaa sen mahdollisuuksiin menestyä.

Meemit vaikuttavat leviävän niiden helpon jäljentämisen, muistettavuuden ja mielihyvän levittämänä. Nämä asiat ikään kuin vahingossa levittävät ohjetta seuraaville aivoille, ilman että niiden eteen tarvitsee ponnistella. Jos ne lisäksi vetoavat sukupuoli-suuteen, sosiaaliseen koheesioon, jännitykseen tai vaaran välttämiseen, niiden levittäminen muodostuu helposti osaksi sosiaalista toimintaa (Blackmore 2000,94-95,128). Taiteen sisällössä huomaakin näiden elementtien pysyvän vahvasti läsnä. Tästä esimerkkinä hedelmällisten naisten ja kauhufantasiaan runsas käyttö (sekä niiden yhdistäminen) kasvavassa kuvakulttuurissamme. Kuvat ihmisistä, luonnosta ja fantasiaolennosta toimivat myös niiden tunnistettavuuden vuoksi. Jo olemassa olevan vahvan

meemin hyödyntäminen teoksen sisällössä nostaa sen menestyskertoimia, sillä on helpompi palauttaa mieleen jotain jo oppimaansa. Ei ihme siis, että usean kulttuurin kesken maisemamaalaukset, jotka kuvaavat paikallista luontoa ja ihmisiä ovat katsojien mielestä mieluisimpia aiheita (Seppä 2012, 61-64).

Valmiin vahvan meemin suosiminen aihevalinnassa on siis nähtävissä suotuisaksi. Ainakin hetkellisen internetmenestyksen kannalta, jota taitava fan-art-artisti voi kerätä muiden fanaatikkojen kyltymättömästä halusta altistua ihailemalleen meemille. Mutta liian suuren meemin matkaan hyppääminen melko varmasti mitätöi maalauksen oman tavoitteen meemin asemasta. Jos aihe on liian nopeasti tunnistettavissa, vähentää se aikaa, jonka ihminen käyttää kuvan katsomiseen ja siksi se ei kykene siirtämään itseään kokonaisuutena eteenpäin. Turvallisempaa onkin siis valita vahva meemi, joka jättää tarpeeksi tilaa muun sisällön muodostumiseen, jota täydellisen meemikompleksin muodostumiseen tarvitaan.

3.1.2 Luonteet

Luonteiden hahmottaminen kuvataiteissa ei ole yhtä ilmeistä kuin näytelmärunouden parissa. Silti tällaista jonkun kohteen esittämistä parempana, samanarvoisena tai huompana esiintyy ainakin tulkinnanvaraisesti maalaustaiteessa. Tällaista luonteenkuvausta voidaan edesauttaa värimaailman ja kuvakulman avulla, sekä jäljennettävän kohteen muodon ja yksityiskohtien paranteluna tai vääristelynä. Esimerkiksi jos olemme valinneet kuvata suositun paikallismaiseman, voimme vaikuttaa kuvatun kohteen luonteeseen esittämällä maiseman kirkkailla väreillä, jopa korvaten alkuperäisen kohteen värimaailman omalla paletilla. Värien ollessa harmoniassa ja valovoimaisia, ne edistävät kuvan luonnehtimista paremmaksi, kunnollisemmaksi ja niin ikään tivaallisemmaksi paikaksi kuin jäljittelyn alkuperäinen kohde. Niin ikään sommittelun osuessa kultaisenleikkauksen sääntöihin, joka on menestyneenä meeminä vaikuttanut estetiikan tajuamme, harmonian ja järjestyksen kokemus lisääntyy.

Mielihyvän avulla levittyvä meemi saattaa hyvinkin hyötyä tästä kohteiden luonnehtimisesta alkuperäisiään paremmaksi. Silti internet-meemien perusteella vaikuttaa, että olemme enemmän kiinnostuneista muistamaan ja kopioimaan asioita, jotka kuvaavat

kohdetta huonommassa valossa. Humoristiset ja kohdettaan ivaavat kuvat leviävät myös mielihyvän - joka ilmenee omana ja läheisten nauruna – kannustamana. Lisäksi kohdettaan ivaava työ nostaa enemmän syytä palauttaa teos aina uudelleen mieleen, siitä puhuttaessa ja naurun valtavan voiman kautta. Iva kuitenkin toimii parhaiten, kun katsoja kokee siinä todenperäisyyttä. Totuus on tietenkin sidonnainen katsojan omiin meemiplekseihin ja niiden suodattamiin kokemuksiin.

3.1.3 Ajatus

Ajatus muodostuu juonen ja luonteen yhteisasetelmasta ja teos rakentuu lähtökohtaisesti tämän viestin välittämiseen. Ajatus on siis ensisijaisesti taiteilijan välittämä meemikokonaisuus, jonka välittäminen eteenpäin uusiin aivoihin on fenotyypin tehtävä. Näin ollen meemin asemaan pyrkivä maalaus ei panostakaan ajatukseen, vaan kokonaisuuden muistettavuuden tehostamiseen.

Ajatuksen kopioitumista edesauttaa, jos sen sisältö on opettavaista, varoittavaa tai myötäilevää. Ajatus edistää teoksen kopioitumista myös, jos se sopii yhteen jo katsojan hallitsevien meemipleksien kanssa. Tästä syystä teos voi myös jäädä leviämättä, jos sen kohtaamat ihmiset torjuvat ajatuksen “vääränä” ja “valheellisena” heidän omaksutun kulttuurinsa perusteella. Poliittiset, ideologiset ja uskonnolliset ajatukset leviävät siksi hyvin omiensa joukossa, mutta aiheuttavat tuhoavaa vastustusta niiden taholta, jotka eivät jaa teoksen aatteita. Valmiiseen meemipleksiin vetoaminen on tehokasta, mutta kiistanalaisten asetelmien sijaan meemiksi haluavan on parempi vedota vähemmän ihmisiä jakaviin meemeihin, kuten traditioon vakiintuneisiin ajatuksiin. Jos taiteilija mielii kuitenkin pelata ideologioiden kanssa, ajatuksen esittäminen piiloviestein tai muutoin hämärän tulkinnan takaa voi suoda pääsyn kultasuoneen. Tällaisen kuvan rakentaminen ei tosin ole pitkälle suunniteltavissa katsojan kokemuksen ennakoimattomuuden vuoksi. Koska emme voi tietää millaisten meemien kokonaisuus keitäkin ohjaa, hämäämisyritys saattaa saada osakseen täydellisen kieltämisen kosiskelun molemmilta puolilta.

Yksi mahdollisuus meemin aseman vakiinnuttamiseksi on muodostaa kuva mysteerisen ajatuksen ympärille, jonka tarkoitus ei ole aueta. Meemin fenotyypinä maalaus,

jonka välittämä viesti jäisi arvoitukseksi, olisi nähtävänä epäonnistumisena, mutta koska pyrkimys on saada maalaus kokonaisuudessaan leviämään meeminä, tällainen arvuutus antaa ihmisille syyn palata kuvan ääreen useamman kerran ja painaa sitä mieleensä tiiviimmin. Kuvan täytyy tietenkin vaikuttaa viestivän jotain mielenkiintoista ja tärkeää, kenties muinaista viisautta, varoitusta lähestyvistä tuhosta, tai vahvistusta siitä, miksi katsoja on äärimmäisen hieno ihminen.

Sisällön on siis kokonaisuudessaan esitettävä jotain tunnistamaamme ja helposti muistettavaa jo yleisesti levitettävää meemiä, joka luonteen kautta saadaan kanavoimaan mielihyvää katsojalle samalla jättäen aavistuksen siitä, että taiteilija on halunnut sanoa jotain kiinnostavaa.

3.2 Tekninen taito

Taito on maalausten keskinäisessä kilpailussa tärkeä tekijä. Sen perusteella kokijat arvottavat kohteet hyväksi tai huonoksi taiteeksi. Tämä arvotus pohjataan kulttuurimme meemien kautta omaksuttuihin estetiikan sääntöihin, jotka ovat syntyneet memeettisen valinnan kautta parhaiten muistettavista, helpoiten jäljennettävistä ja valmiiden meemipleksien kanssa yhteensopivimmista tavoista (Drout 2010, 120-126). Nämä säännöt ovat uudistuneet jokaisen taitavan jäljittelijän myötä ja siksi niiden helppouteen perustuva alkujuuri on hiljalleen vaihtunut monimutkaisempien sääntöjen kehitykseen ja näin ylläpitänyt taidon suosimista.

3.2.1 Tyyli

Tyyli on perusta, jonka sääntöjä mukaillen (joko tietoisesti tai tiedostamatta) maalaus on rakennettu. Tässä toistuu jälleen yhden meemin kopioiminen, kun taiteilija valitsee noudattaa meemien rakentaman esteettisen käsityksensä mukaan imitaatioon, formalismiin, tai abstraktioon perustuvaa maalausrakennetta. Tyylin valinta on vuorovaikutusta sisällön kanssa. Oikein tehtynä se auttaa sitomaan sisällön osaksi muodostunutta teosta niin, että katsojan havainnointikoneisto suosii kuvan muistamista ja jopa onnistuu palauttamaan sen lähes muuttumattomana takaisin kokijan mieleen. Edelleen yksinkertaisuus ja jäljentämisen helppous nostavat kopioitumismahdollisuuksia.

Katsojan pitää kyetä hahmottamaan edelleen sisältö, mutta yllätyksellisyys yhdistettynä sopivaan määrään tuttua ja turvallista ovat tässäkin avainasemassa.

Realistisesti kohteitaan jäljittelevä taide on yleisesti länsimaisessa kulttuurissa suosiossa. Tämä tyyli saattaa levittää meemiä, koska taiteilijan esittämä taitavuus on omiaan painamaan teoksen mieleen. Tämä vaatii kuitenkin tuekseen sisällön, joka tuntuu parhaalta levittää juuri tämän taitavuuden osoituksen yhteydessä. Mitä yleisempi sisällön aihe, sitä enemmän realismi menettää tehoaan ja kilpailu siirtyy kekseliäisyyden piiriin. Tavanomainen sisältö vaatii suurempaa taitoa kuvata kohdetta tyylillä, joka onnistuu vaikuttamaan katsojan havainnointijärjestelmään ja pysymään eheänä mielen tallennusmekanismeissa.

3.2.2 Säännöt

Taiteen tarkastelu on sidottuna useisiin taidehistoriassa kehittyneisiin sääntöihin, jotka olemme omaksuneet osaksi kuvataiteemme traditiota. Näiden sääntöjen noudattaminen tai noudattamatta jättäminen vaikuttaa työn arvottamiseen sekä katsojan huomion ohjaamiseen. Sääntöjä noudattava teos on harmoninen ja siten miellyttävä. Sitä tarkasteltaessa katsoja kykenee keskittymään hyvin sisällön pohtimiseen, jota säännöt samalla ohjaavat haluttuun suuntaan. Sommitelmalliset rajaukset ja painopisteet yhdessä perspektiivin ja väriopin kanssa hyödyntävät menestyneiden meemien ohjeita, joita osaamme jo intuitiivisesti käyttää oikean estetiikan saavuttamiseksi. Taitavuus tässä yhteydessä saattaa nostaa työn memeettistä arvoa, kun se perustuu jonkin säännön, kuten perspektiiviopin hyödyntämisen maksimalisointiin. Yhdessä hyvin mietityn sisällön ja tylliratkaisun kanssa menestyneen rakenneopin käyttäminen teoksen läpi toistuvana säännöllisenä kaavana, palvelee teoksen mieleen jäämistä. Vaikka uusi ja ihmeellinen saattaa herättää hetkellisen mielenkiintomme herkemmin, suuren teknisen taidon osoittaminen saa ihmiset palaamaan takaisin taidonnäytteen äärelle.

Harkiten tehty sääntöjen rikkominen on omalta osaltaan myös tehokasta. Koska olemme niin vahvasti omaksuneet tietyt kuvalliset ratkaisut “oikeiksi” niiden vastustaminen aiheuttaa tarkastelutilanteessa vastaanottajassa häiriön. Kuva ei tunnu olevan oikein. Jos katsoja ei kykene heti havaitsemaan, mikä rikkomus saa hänet kokemaan

tätä ristiriitaisuutta, hän todennäköisesti käyttää kuvan tarkastelemiseen enemmän aikaa (ainakin jos sisällön ja tyylin vetoavuus ovat jo käynnissä). Tämä tapa saattaa lisätä mysteerintuntua, sekä osaltaan nostattaa tavanomaisen kohteen persoonallisuutta. Tässä tapauksessa taitoa on tietää, mitä sääntöjä rikkoa, jotta lopputulos ei jäisi katsojan mieleen vain “harrastelijamaisena” ja “virheinä”.

3.3 Yleisökohtaaminen

Perinteisesti maalauksen tarkastelupaikka on taidegalleriassa yhdessä muiden meemeettistä menestystä halavien töiden kanssa. Tämä kilpailu usein suo todellisen huomion vain yhdelle maalaukselle, jonka katsoja itsetutkiskelun ja teoksen maanittelun myötä päätyy painamaan mieleensä. Näin käy hetkellisesti silloinkin, kun katsoja poistuu galleriasta mieltymättä mihinkään. Näyttelyn vaikutusvaltaisin työ on silti hetkellisesti tallentunut hänen muistiinsa, ja juorutessaan muille kokemuksestaan tämä maalaus palautuu takaisin hänen mieleensä. Tämä ei tietenkään riitä kopioitumisen tapahtumiseen, mutta esittää kuinka tehokas galleria pystyy olemaan meemin välittäjänä.

Tänä päivänä galleriat kuitenkin kilpailevat some-alustojen kanssa, jotka taiteilijat ja taiteenystävät helposti omaksuvat jopa ainoaksi käyttämäkseen välineeksi taiteen jakamisessa ja kokemisessa. Somen kautta maalausten on mahdollista päästä vain muutamassa vuorokaudessa koko maailman nähtäväksi, jos teoksen puhuttelevuus siihen riittää. Näin ei kuitenkaan normaalisti ole, joten some toimii enemmänkin menestyksen mahdollistajana kuin vakuutena. Se tarjoaa mahdollisuuden suureen yleisömäärään samalla altistaen maalauksen massiivisen kilpailun alle, jossa edes meemeettinen taitavuus ei riitä, jos käyttäjä ei omaa taitoa, tai ole kiinnostunut somen toimintojen käyttämisestä. On myös väitettävissä, että internetissä havainnoimamme kuvat eivät painu yhtä tehokkaasti mieleemme jatkuvien ärsykkeiden ja kiireellisen selaamisen vuoksi. Mutta kuvan yksinkertainen ja nopea kopioiminen virtuaalisessa ympäristössä saattaa synnyttää meemikierron hyvinkin hetkellisestä mielihohteesta, jollaista galleriakierroksen yhteydessä ei mahdollisesti voi toteuttaa.

Vaikka galleria onkin altavastaaja somen levittämismahdollisuuksiin nähden, sen käyttö todennäköisemmin hyödyntää taiteilijaa enemmän kuin pelkkään someen

turvautuminen. Jos taiteilijan lähtökohta todella on luoda meemi taiteestaan, hänen on hyödynnettävä sekä gallerian että somen yleisöä. Galleria edesauttaa maalauksen pärjäämistä somekilpailussa, haalien rauhaisaan ympäristöönsä yleisöä, jotka painavat vaikuttavimman teoksen muistiinsa ja myöhemmin jakavat somen kautta kokemustaan, kuten tapana on. Tämä lisää taiteilijan mahdollisuuksia saada teoksensa leviämään laajemmin, tuo enemmän liikennettä virtuaaligalleriaansa ja mahdollistaa suuremman ulkopuolisen kiinnostuksen kuvien tarkastelemiseen, kun niitä ei selata kymmenien, ellei satojen muiden seurattavien tuotosten nopealla setvimisellä.

4 MAALAUUS MEEMINÄ

4.1 Maalaus uudelleen toistettuna

Maalauksen uudelleen toistaminen perustuu sen juonen toisintamiseen. Kaksi ihmistä ja hanko tuo mieleen Grant Woodin ”Amerikkalaista gotiikkaa” maalauksen, hahmo kurkottamassa kohti toista taas Michelangelon ”Aatamin luomisen”, ja hahmo kädet suun vieressä muistuttaa Munchin ”Huutoa” (Sheen 2017). Kopio voi muuttaa henkilöiden iän, sukupuolen ja jopa lajin, sekä vaihtaa tekniikkaa ja tyyliä ja silti välittää katsojalle kuvan alkuperäisestä teoksesta. Vielä toimivampi kopio on silloin, kun se onnistuu siirtämään kuvan alkuperäisestä myös niille ihmisille, jotka eivät sitä aikaisemmin olleet havainnoineet. Toiset toisintamiset ovat niin selkeitä parodioita, että ne herättävät katsojissa kysymyksen siitä, mitä parodioidaan, ja herännyt kiinnostus johdattaa alkuperäisen teoksen tarkkailuun. Näin meemi leviää eteenpäin uusiin aivoihin ja jatkaa kopioitumistaan laajemmin.

On selvää, että vuolaasti parodioidut maalaukset ovat päässeet asemaansa jo niiden runsaan kopioimisen seurauksena. Ne ovat onnistuneet luomaan helposti jäljiteltävän meemipleksin, joka on ollut muihin aikansa meemeihin vetoavaa. Nyt ne pääsevät tietoteknisten saavutusten ja globalisaation myötä kaiken kansan kosketuksiin ja tarttuvat suuren yleisön meemivarastoihin odottamaan oikeaa hetkeä levittäytyäkseen. Vaikka maailma ja siinä vallitsevat suosittu meemit ovat jatkuvassa muutoksessa, historian saatossa kopioita itsestään kylväneet teokset pysyvät mukana kilpailussa niiden oppikirja- ja artikkelitoistojen avulla. Maalaukset ovat onnistuneet sitomaan itsensä osaksi traditiota, jossa niiden osasta kopioituvina ja viitattuina on muodostunut kulttuurisamme itsestänselvyys ja malliesimerkkejä taiteesta.

Taideteoksen tie julisteisiin ja koristeastioihin kopioituksi, ja sittemmin albumien ja lehtien kansikuvissa parodioiduksi, ei tapahdu hetkessä. Meemin asettuminen traditiota vastaavaan asemaan, vaatii sen siirtymisen muutaman sukupolven yli. Lähin meemin taiteilija voi elinaikanaan pyrkiä on oman aikansa suosioon tai paheksuntaan, jolla varmistaa työnsä painautuminen leviäviin medioihin. Maalauksen memeettinen kilpailukyky huolehtii lopusta. Kun asema kuitenkin lopulta ansaitaan, se on pitkäikäinen.

Annabe Sheenin listaamat maailman parodioidut maalaukset todistavat, ettei meemiksi nousevat maalaukset rajaudu vain yhteen aikakauteen, eikä niillä vaikuta olevan parasta ennen -päivää. Listattuihin teoksiin kuuluu niin 1480-luvulta peräisin oleva ”Venuksen syntymä” kuin 1930-luvun ”Amerikkalaista gotiikkaa”. Samaisen listan teoksia katsoessa voidaan todeta myös niiden välillä valitsevaa sisällöllistä ja teknistä variaatiota. (Sheen 2017.) Näiden teosten menestystä meemikentällä ei voidaakaan listata vain yhden yhteisen vaikuttajan alle, vaan ne osoittavat sisällön, teknisen taidon ja yleisökohtaamisen yhteisvaikutuksen arvon.

Nykyajan kasvaneet kopioimistavat ja tekniikat ovat suoneet jo meemeiksi päässeille maalauksille mahdollisuuden kuolemattomuudesta. Mutta informaatioyhteiskunnassa jokainen maalaus joutuu kamppailemaan esitystilastaan muun taiteen ohella, myös mainonnan, selfieiden ja internet-meemien kanssa. Teosten yleisökohtaaminen onkin tänä päivänä yhä vaikutusvaltaisempi menestyksen määrittäjä ja avainasemassa maalauksen kopioimisen käynnistymisessä.

4.2 Maalaus Internet-meeminä

Internet-meemi on kuvakokonaisuus, joka levittää pääasiallisesti oman itsensä meemiä. Tästä syystä maalaus, joka kopioituu sen osana, siirtää ensisijaisesti uuden fenotyyppin ohjetta ja vasta toissijaisena maalauksen meemiä. Se on silti varteenotettava kopioitumiskoneisto, jonka kautta taiteilija voi omatoimisesti käynnistää teoksensa kopioitumiskiirteen - ainakin teoriassa. Internetissä kaiken kopioiminen ja edelleen siirtäminen ei vaadi juurikaan vaivaa, mikä vapauttaa kopioituvan teoksen sisällön helpon jäljentämisen vaateesta. Kilpailu on sen sijaan niin massiivista, että menestyksekkään maalauksen on löydettävä keino, miten saada miljoonien kuvien virrasta varastettua ihmisten huomion juuri itseensä. Tässä suhteessa internet-meemin kyljessä kopioituminen toimii todennäköisesti muita keinoja paremmin.

Kuten aiemmin totesin, internet-meemi voidaan nähdä yhtenä verkon kielenä, jota käytetään päivittäisessä kommunikoinnissa sosiaalisessa mediassa. Niiden tekemiseen ja jakamiseen osallistutaan yhtä helposti kuin omaksumme puheeseemme hokemia kopioiden ja mukauttaen muilta kuulemaamme. Näiden meemien luomiseen,

kopioimiseen ja muokkaamiseen osallistuu ihmisiä yli maantieteellisten ja poliittisten rajojen, jotka sosiaalinen media on saanut jakamisen makuun. Niiden tekeminen ei vaadi samaa teknistä taitavuutta, suhteita ja resursseja, joita netin ulkopuolella oma-kohtaisen kopion esittäminen tarvitsee. Internet-meemit tehdään niillä työkaluilla, joita kommunikaatioon osallistuvan henkilön tietokoneelta löytyy, usein tarkoituksellisesti taidonpuutetta korostaen. Lisäksi toisin kuin aikaa vievän käsityön kohdalla, internet-meemeiksi koottuja kuvia jaetaan vailla rajoittavaa itsesensuuria, sallien jokaisen minuuttityönä valmistetun luovuuden kukkasen osaksi verkon kuvatarjontaa. Demokratia hoitaa loput, internet yhteisöjen jatkaessa hyvien meemien kopioimista. Teoksen, tai sen osan ilmeikkyyden on internet-meemeissä käytetyissä maalauksissa keskeistä. Koska meemi on useimmiten reaktion väline, on kuvan korostettava selvästi haluttua tunteenilmaisua. Mitä selkeämpi tunteenilmaus maalauksesta välittyy, sen parempi. Maalaus, jonka keskeinen reaktio voidaan helposti irrottaa ja liittää uusiin kuvayhteyksiin on vielä parempi.

Maalaukset ovat päässeet osaksi internet-meemien maailmaa, mutta toistaiseksi niiden menestys on jäänyt vähäiseksi. Silti internet-meemien vaikutusvallasta osana maalauksen meemin leviämistä on olemassa edelläkävijä. Vuonna 2012 kuva Cecilia Giménezin tekemästä Ecce Homo -freskon entisöintityöstä nousi internetkuuluisuuteen. Se innosti ihmisiä jakamaan kuvamanipulaatioita, joissa mm. kyseisen maalauksen tunnistamattomaksi entisöidyt Jeesuksen kasvot liitettiin muihin klassisiin maalauksiin. Maalauksen nousu internet-meemiksi aloitti sen kopioitumisen myös verkon ulkopuolella, kun teoksesta tuli Santuario de Misericordian kirkon turistikohte (Jones 2018). Samanaikaisesti kun Ecce Homo -freskon ”Apina Kristuksena” (Monkey Christ) tunnettu versio kopioituu lahjatavaroihin, se levittää mukanaan myös alkuperäisen freskon meemiä. (Jones 2018.)

5 YHTEENVETO

Meemeiksi päätyneet maalaukset vaikuttavat löytäneen keinon istuutua osaksi kulttuurillista traditiotamme kopioitumisensa kautta. Ne saattavat istua tiukasti kuvakulttuurissamme arvostuksen tai pilkan kohteina, mutta niiden sisältö ja tyyllittely ovat autta- neet lukuisia aivoja tarrautumaan kiinni niiden visuaalisuudesta. Meemin syntyyn tun- tuu vaikuttavan elämäämme kuuluvan tunnistettavan asian (fyysisen tai psyykkisen) kuvaaminen tunteisiin vetoavan tyylin ja yksinkertaisesti jäljennettävän juonen avulla. Toteuttaminen onkin asia erikseen, sillä taiteilija on alati oman meemikonaisuutensa ohjaamana ja voimakkaampien meemien vaatiessa jäljennetyksituloaan tarkka ja tak- tinen aiheen valinta ei ota onnistuakseen. Meemin syntyminen jää siis väkisinkin sat- tuman varaan, odottamaan hetkeä, jolloin taiteilijan sisäinen meemikilpailu tuo halu- tun sisältötuloksen.

Käytännöntasolla meemimenestyksen syyt vaikuttavat jäävän laajemmin tunnistamat- tomiksi. Kopioitumisen kyytiin päässet maalaukset osoittavat omaavansa rakenteelli- sia etuja, jotka ovat pitäneet ne ajankohtaisina ja toistettavina läpi vuosisatojen. Silti tämän päivän taiteilijan on lähes mahdoton löytää niistä yhtä punaista lankaa, jolla auttaa omien töidensä kopioitumista. Klassisten maalausten etuna saattaakin olla nii- den syntyajan vähäisempi kilpailu, joka on sallinut jokaiselle havainnoidulle maalauk- selle mahdollisuuden testata omaa memeettistä kilpailukykyään. Informaatioyhteis- kunnan kuvatulvassa meemien säilyvyys on vain hetkellistä ja vaatii taiteilijalta sään- nöllistä työskentelyä teostensa esiin nostamiseksi.

En kuiteinkaan näe taiteilijan olevan täysin kyvytön tämän tehtävän edistämisessä. Hän kykenee tunnistamaan omassa työssään memeettisen menestyksen merkit ja tai- tonsa, sekä esittämistapojensa kautta edistää maalauksen mahdollisuuksia. Työskente- lyprosessi on harvoin niin autonominen, ettei taiteilija pystyisi tekemään “järjellisiä” päätöksiä edes joidenkin teoselementtien suhteen. Tilaustöiden ja kilpailujen antamat aihe- rajaukset saattavat myös kehittää tien meemin syntyyn, kun taiteilija joutuu sisäl- lyttämään leviämistä vaativat meeminsä osaksi ulkopuolelta määriteltyä lopputulosta. Ehkä siksi muotokuvat tai ideologiset työt voivat olla tie suurempaan menestykseen,

niiden syntyessä taidon ja kujeilun ohjaamina, vaikka niiden menestys saattaakin odottaa tekijänsä poismenoa.

LÄHTEET

Aristotle. 2000. Poetics. Infomotions, Inc. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/samk/detail.action?docID=3314345>.

Blackmore, S. & Saarinen, O. 2000. Meemit - kulttuurigeenit. Helsinki: Art House.

Bristow, D. 2019. Introduction. Teoksessa Bown, A. & Bristow, D. Post Memes. Brooklyn, NY: punctum books, 17-24.

Drout, M. 2010. Survival of the Most Pleasing: A Meme-Based Approach to Aesthetic Selection. Teoksessa Hill, John M. On the Aesthetics of Beowulf and Other Old English Poems, University of Toronto Press, 114-134. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/samk/detail.action?docID=4672999>.

Farago, J. 2014. 'Good artists copy, great artists steal'. <http://www.bbc.com/culture/story/20141112-great-artists-steal>.

Jones, S. 2018. How 'Monkey Christ' brought new life to a quiet Spanish town. <https://www.theguardian.com/world/2018/dec/28/how-monkey-christ-brought-new-life-to-a-quiet-spanish-town>.

Mankkinen, J. 2020. Korona-ajan ilmiö: Ihmiset tekevät nyt kotikutoisia versioita taidklassikoista. https://yle.fi/uutiset/3-11295735?utm_source=facebook-share&utm_medium=social.

Pettman, D. 2019. Twenty Theses on Posthumanism, Political Affect, and Proliferation. Teoksessa Bown, A. & Bristow, D. Post Memes. Brooklyn, NY: punctum books, 25-30.

Seppä, A. 2012. Kuvien tulkinta: Menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle. Helsinki: Gaudeamus.

Sheen, A. 2017. 10 of the most parodied artworks of all time. <https://www.royalacademy.org.uk/article/america-after-the-fall-10-most-parodied-artworks>

Väisänen, L. & Peretto, M. 2017. Kuvan tuhat sanaa: Kuinka ymmärtää kuvan kieltä. Helsinki: Kirjapaja.